

УДК 351:378

В. В. Олійник,
к. пед. н., докторант, ДВНЗ "Університет менеджменту освіти"

ЗАВДАННЯ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ ЯКОСТІ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

V. Oleinik,
Ph.D. in education, doctoral, University Education Management

OBJECTIVES OF THE STATE POLICY OF QUALITY OF POSTGRADUATE EDUCATION IN UKRAINE

Здійснено аналіз підходів до вирішення проблеми державного управління якістю післядипломної освіти. Підкреслено недостатню розробленість загальнодержавної стратегії у сфері якості післядипломної освіти в Україні. Обґрунтовано необхідність переорієнтування державної політики у сфері якості післядипломної освіти на неперервне її покращення, вдосконалення ключових процесів, що її забезпечують, а також на підтримку позитивного досвіду сучасної післядипломної освіти у суспільстві.

The analysis of approaches to the problem of governance quality postgraduate education. Underlined the lack of national strategy is developed in the field of quality postgraduate education in Ukraine. The necessity of reorientation of state policy in the field of quality postgraduate education to its continuous improvement, improvement of key processes that sustain it, and to support the positive image of contemporary post-graduate education in society.

Ключові слова: державна політика, державне управління, післядипломна освіта, стратегія, якість освіти.

Key words: public policy, public administration, postgraduate education, strategy, quality education.

ВСТУП

В Україні здійснюється безпосереднє регулювання, детальний адміністративний і фінансовий контроль закладів вищої освіти. Регулювання розвитку в Україні поки не стало об'єктом відповідальності держави перед суспільством. Воно не забезпечує широкого і відкритого доступу як до доступного, так і до післяступеневого навчання та навчання протягом всього життя. Це спричиняє нерівність у конкуренції вищих навчальних закладів, стримує їх входження в зону загальноєвропейського освітнього простору.

Формування ринкових відносин, розвиток в Україні демократичної держави зумовлюють зміну цільових установок вищої освіти як соціальної системи і елемента інфраструктури ринку праці: не забезпечення потреб держави у спеціалістах різних професій і рівнів кваліфікації, а задоволення різноманітних освітніх потреб особистості для її розвитку, самореалізації, забезпечення конкурентоспроможності на ринку праці.

Українська наука державного управління має значний теоретичний, методологічний, методичний доробок. Різні аспекти державного управління в межах суб'єкт-об'єктної парадигми досліджуються В.Бакуменком, В.Князевим, М.Корецьким, В.Луговим, В.Маліновським, В.Цветковим та ін. Вагомий внесок щодо організаційно-економічних аспектів управління суспільним розвитком та освітою як його

складовою здійснений такими науковцями, як Г. Балихінін, Н. Багаутдіновою, В. Бесчастним, В. Гамаюновим, О. Дацієм, В. Дорофійенком, Г. Кологрєєвим, В. Пілюшенком, О. Поважним, В. Сиченком та ін. Разом з тим, аналіз досліджуваної проблематики дає змогу стверджувати, що найменш розробленими є підходи щодо розв'язання проблеми, пов'язаної з управлінням розвитком саме післядипломної освіти.

МЕТА СТАТТІ

Метою статті є проведення аналізу підходів до вирішення проблеми державного управління якістю післядипломної освіти та обґрунтувати завдання державної політики у сфері якості післядипломної освіти в Україні.

РЕЗУЛЬТАТИ

Сучасна післядипломна освіта передбачає систему навчання та розвитку фахівців з вищою освітою, що спрямована на приведення їхнього професійного рівня у відповідність до світових стандартів, вимог часу, індивідуально-особистісних та виробничих потреб; удосконалення наукового та загальнокультурного потенціалу особистості, яке реалізується через діяльність спеціалізованих державних або приватних навчальних закладів та засобами самоосвіти і керується державними стандартами відповідно до фаху певних рівнів кваліфікації згідно з вимогами суспіль-

но-економічного та науково-технічного прогресу [8].

У ході структурно-функціонального дослідження системи післядипломної освіти можливо виділити значну кількість різних процесів, які уявляють собою певну сукупність послідовних дій, спрямованих на досягнення результату. В післядипломній освіті зазначені процеси мають власну специфіку. За своїми масштабами вони урешті-решт можуть бути віднесені до таких глобальних процесів, як функціонування й розвиток.

Стосовно суб'єктності розвитку у широкому філософському контексті, то це означає, що сам суб'єкт, який розвивається, виступає суб'єктом власного розвитку. Тому із зовні розвиток неможливо нав'язати. Його потрібно ініціювати, створюючи для цього необхідні умови. Стосовно системи післядипломної освіти це означає, що її кадри (спеціалісти, керівництво) безпосередньо впливають на хід вказаних процесів. Резюмуючи викладене, можливо визначити розвиток системи післядипломної освіти як макропроцес цілеспрямованих, прогресивних, взаємопов'язаних змін, спрямований на нарощування та підвищення ефективності використання її ресурсного забезпечення. При цьому ресурсне забезпечення має бути спрямоване не на консервацію системи, а на її ефективне оновлення. Адже консервувати навіть те, що колись було найкращим у світі, — значить, свідомо гарантувати відставання [9].

Характерною особливістю функціонування системи післядипломної освіти на сучасному етапі соціально-економічного розвитку стало суттєве підвищення суспільних вимог до її якості та формування у цьому зв'язку певної державної політики. Особливого поштовху цьому у сфері якості освіти надали євроінтеграційні процеси, зокрема, підписання Україною Болонської декларації. За таких умов актуалізується завдання забезпечення конкурентоспроможності вітчизняної освіти, її зорієнтованості як у напрямі імпортозаміщення, так і у напрямі експорту освітніх послуг.

При опрацюванні проблеми управління якістю післядипломної освіти необхідно зосередити увагу й на потенціалі значної кількості концепцій управління якістю, що існують у сучасній теорії й практиці. Загальне визнання має методологія TQM (Total Quality Management) [10].

Основоположним у вирішенні проблеми управління якістю післядипломної освіти є сутність поняття "якість". Так, під якістю найчастіше розглядається: якість як форма довершеності; якість як здійснення сподівань замовника; результативно-орієнтована якість (яку можливо вимірювати); процесуально-орієнтована якість (як специфікація); якість, орієнтована на витрати або прибуток ("вартісний" підхід) [6].

Стосовно сфери післядипломної освіти якість представляє собою той нормативний рівень, якому має відповідати її результат. Якщо під результатом післядипломної освіти розуміти знання, уміння, навички, особистісне просування слухачів, то нормою має стати певний рівень цих знань, умінь, навичок, особистісних зрушень, які мають попит у сучасному суспільстві й визнані як гарант соціальної захищеності людини [5].

Потрібно звернути увагу на те, що як загальнодержавна стратегія у сфері якості післядипломної освіти в Україні розроблена недостатньо. Її принципи не наповнені конкретним змістом щодо підвищення якості післядипломної освіти. Державна політика у сфері якості післядипломної освіти з урахуванням її специфіки має бути зорієнтована на неперервне її покращення, вдосконалення ключових процесів, що її забезпечують, а також на підтримку позитивного досвіду сучасної післядипломної освіти у суспільстві. Це досягається в такий спосіб:

- постановкою адекватних соціально-економічній ситуації у країні цілей післядипломної освіти;
- здійсненням ментальної проєкції в управлінні [1];

- розробкою програм та планів якості за галузевим принципом;

- неперервним управлінням освітніми стандартами;
- забезпеченням контролю якості на основі вдосконалення процедур вимірювання та оцінювання показників якості та ключових процесів її створення;

- застосуванням перспективного вітчизняного та міжнародного досвіду у сфері якості освіти, зокрема, підключенням до програм "Master of Business Administration", тобто "сміливим запозиченням у кращих";

- оптимальним управлінням якістю на рівні освітніх програм;

- стимулюванням та підтримкою відповідних інноваційних процесів [3].

Організаційними умовами здійснення державної політики у сфері якості післядипломної освіти необхідно вважати:

- чіткі цілі діяльності та стандарти виконання функцій;

- наявність необхідних ресурсів: фінансових, матеріальних, кадрових, інформаційних тощо;

- ефективні організаційні структури;

- розроблені правила, процедури та інструкції, які регламентують та координують діяльність, відповідні стосунки із владними структурами;

- розвинуті комунікації й систему координації діяльності різних структур, які залучені у процес здійснення політики;

- наявність системи контролю за рівнем якості післядипломної освіти;

- мотивований та кваліфікований персонал.

Сучасні спеціалісти у сфері управління якістю її рушійною силою визнають діяльність керівництва. З цього приводу обґрунтованою є необхідність адекватної професійної підготовки керівників різних рівнів. А наявні знання й уміння в умовах ринку [2]. Прийняття вищою ланкою управління на себе відповідальності за проведення політики у сфері якості стає першоосновою розробки, впровадження й функціонування системи якості [3].

У концентрованому вигляді позиція суспільства, держави щодо післядипломної освіти знаходить своє відображення у відповідних принципах державної політики. Вона оформлюється у законах, постановах уряду, нормативних документах профільного міністерства і визначає зміст та особливості функціонування управлінського механізму на найвищому рівні.

На основі аналізу рішень колеґії Міністерства освіти і науки України як органу державного управління освітньою сферою встановлено наступне. По-перше, зусилля державного регулювання в основному спрямовані на забезпечення функціонування післядипломної освіти як підсистеми неперервної освіти, а її регламентація здійснюється, переважно, в інваріантному вимірі (стосовно загальних вимог до системи освіти в Україні без урахування специфіки післядипломної освіти).

По-друге, функціонування системи післядипломної освіти переважно орієнтовано на регламенті системи вищої освіти без урахування власної специфіки як окремої освітньої системи.

По-третє, незважаючи на те, що Міністерство освіти і науки України виступає провідним суб'єктом управління післядипломною освітою на рівні держави, розгляду позиції відповідних галузевих міністерств, щодо функціонування даної освітньої системи, її стану за галузями належної уваги не приділяється.

По-четверте, діюча нормативна база, яка не враховує належним чином специфіки системи післядипломної освіти, значно обмежує її розвиток й, зокрема, утруднює становлення механізмів контролю якості освітніх послуг післядипломного рівня.

По-п'яте, використання існуючої нормативно-правової бази щодо функціонування системи післядипломної освіти викликає утруднення внаслідок необхідності проведення її консолідації на основі опрацювання великого обсягу документації, що призначена у першу чергу для регулювання вищої освіти, а також документації галузевого характеру [7].

З метою визначення результативності системи післядипломної освіти виконувався пошук офіційних даних. Їх аналіз показав, що в доступних статистичних виданнях представлено масив відомостей про підвищення кваліфікації кадрів у країні, який не дозволяє повною мірою виокремити дані про підвищення кваліфікації працівників саме в системі післядипломної освіти.

На підставі проведеного аналізу визначено, що середні показники обсягів підвищення кваліфікації працівників в Україні коливаються від 5,6% до 7,5%, а термін, потрібний для підвищення кваліфікації працівників основних галузей, становить 15—12 років.

Якщо враховувати прийняті у світі норми періодичності підвищення кваліфікації (за різними даними від 2 до 4 років), то для досягнення таких показників "пропускна придатність" системи післядипломної освіти в Україні в цілому має бути підвищена в 3—6 разів.

З урахуванням викладеного встановлено про недостатню результативність функціонування системи післядипломної освіти України в сучасних умовах та необхідність удосконалення чинної системи державного управління зазначеною сферою.

ВИСНОВОК

Урахування специфіки післядипломної освіти, особливостей її функціонування на етапі структурних зрушень українського суспільства, місця та ролі, цілей та завдань зазначеної системи в забезпеченні неперервної освіти дає можливість усвідомити її природу як особливого суспільного й освітнього явища, вдосконалити на цій основі державне управління у вказаній сфері.

Показано, що функціонування системи державного управління післядипломною освітою має здійснюватися як з використанням певних заздалегідь спроектованих структур, що забезпечують усталеність (не імпульсивність) управління, так і шляхом впровадження гнучких управлінських механізмів, адекватно діючих в умовах становлення постіндустріального суспільства.

Доведено, що на організаційному рівні соціально-адекватного управління післядипломною освітою особливу увагу потрібно приділяти людському фактору як важливому ресурсу державного управління, вивільненню творчого потенціалу особистості, розвитку її моральних якостей, відповідальності, ініціативи.

Література:

1. Бурега В.В. Ментальная проекция социального управления / В.В. Бурега // Сборник научных трудов ДонГАУ: Социально-гуманитарные проблемы менеджмента: Серия Государственное управление. — Т. IV. — Вып. 19. — Донецк; 2003. — С. 85—95.
2. Бурега В.В. Социально-адекватный менеджмент: Монография. / В.В. Бурега. — К.: Институт социологии НАН Украины, 2000. — 379 с.
3. Джордж С. Всеобщее управление качеством: стратегии и технологии, применяемые сегодня в самых успешных компаниях / С. Джордж, А. Ваймерскирх. — СПб., Виктория плюс, 2002. — 256 с.
4. Драган І.О. Особливості структури організації вищої освіти на основі інновацій / І.О. Драган // Напрями і моделі трансформації інноваційної діяльності у контексті міжнародної інтеграції: Тези доп. і повідом. Між нар. наук.-практ. конф. (Донецьк, 18—19 жовтня 2007 р.) / НАН Ук-

раїни. Інститут економіки пром-ті; Редкол.: О.І. Амоша (відп. ред.) та ін. — Донецьк, 2007. — С. 63—65.

5. Коваленко В.П. Теоретичні засади розробки механізму державного управління якістю післядипломної освіти / В.П. Коваленко // Збірник наукових праць Національної академії державного управління при Президентові України / За заг. ред. В.І. Лугового, В.М. Князева. — К.: Вид-во НАДУ, — 2004. Вип. 1. — С. 232—245.

6. Крянев Ю.В. Философия качества / Ю.В. Крянев, М.А. Кузнецов [под ред. Б.В.Бойцова]. — М.: Вузовская книга, 2004. — 304 с.

7. Міністерство освіти і науки України / Нормативно-правові акти / Рішення колегії МОН/ <http://www.mon.gov.ua/laws/ministry/kollegiy/13/0001>

8. Протасова Н.Г. Післядипломна освіта педагогів: зміст, структура, тенденції розвитку: [монографія] / Н.Г. Протасова. — К.: 1998. — 176 с.

9. Сиченко В.В. Механізми регулювання системи освіти: сучасний стан та перспективи розвитку: монографія / В.В. Сиченко. — Донецьк: Юго-Восток, 2010. — 400 с.

10. Управление качеством: учебник / С.Д. Ильенкова, Н.Д. Ильенкова, В.С.Мхитарян и др.; Под ред. С.Д. Ильенковой. — М.: ЮНИТИ, 2001. — 199 с.

References:

1. Burega, V.V. (2003), "Mental projection of social management", Sbornik nauchnyh trudov DonGAU: Social'no-gumanitarnye problemy menedzhmenta: Serija Gosudarstvennoe upravlenie, T. IV, vol. 19, pp. 85—95.
2. Burega, V.V. (2000), Social'no-adekvatnyj menedzhment [Social and adequate management], Institut sociologii NAN Ukrainy, Kyiv, Ukraine.
3. Dzhordzh, S. and Vajmerskirh, A. (2002), Vseobshee upravlenie kachestvom: strategii i tehnologii, primenjaemye segodnja v samyh uspesnyh kompanijah [Total Quality Management: Strategies and technologies used in today's most successful companies], Viktorija plus, St Petersburg, Russian Federation.
4. Drahan, I.O. (2007), "Features of the structure of higher education through innovation", Napriamy i modeli transformatsii innovatsijnoi diial'nosti u konteksti mizhnarodnoi intehtatsii [Directions and model transformation innovation in the context of international integration] NAN Ukrainy. Instytut ekonomiky prom-ti, Donets'k, Ukraine, 18—19 zhovtnia 2007 r., pp. 63—65.
5. Kovalenko, V.P. (2004), "Theoretical foundations of mechanism design governance quality postgraduate education", Zbirnyk naukovykh prats' Natsional'noi akademii derzhavnoho upravlinnia pry Prezydentovi Ukrainy, Vyd-vo NADU, vol. 1, pp. 232—245.
6. Krjanev, Ju.V. and Kuznecov, M.A. (2004), Filosofija kachestva [Quality philosophy], Vuzovskaja kniga, Moscow, Russian Federation.
7. Ministerstvo osvity i nauky Ukrainy (2013), Normatyvno-pravovi akty available at: <http://www.mon.gov.ua/laws/ministry/kollegiy/13/0001>
8. Protasova, N.H. (1998), Pislidyplomna osvita pedahohiv: zmist, struktura, tendentsii rozvytku [Postgraduate education teachers: content, structure and trends], Znannia, Kyiv, Ukraine.
9. Sychenko, V.V. (2010), Mekhanizmy rehuliuвання systemy osvity: suchasnyj stan ta perspektyvy rozvytku [Mechanisms of regulation of the education system: current state and prospects of development], Yuho-Vostok, Donets'k, Ukraine.
10. Il'enkova, S.D., Il'enkova, N.D. and Mhitarjan, B.C. (2001), Upravlenie kachestvom [Quality control], JuNITI, Moscow, Russian Federation.

Стаття надійшла до редакції 12.06.2014 р.